

O'ZBEKISTONNING MA'NAVIY YUKSALISHI VA MUZEYLAR
TARAQQIYOTI

Odilov Odiljon

Termiz arxeologiya muzeyi fondlar bosh saqlovchisi

Salimov Baxrom

Termiz arxeologiya muzeyi bosh mutaxassisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekistonda davlat mustaqilligi qo'lga kiritilgach, shu zaminda asrlar osha istiqomat qilib kelgan avlodu-ajdodlarimiz orzu-umidlari ro'yobga chiqqa boshladi. Bu esa istiqolol yo'lida to'kilgan qutlug' qonning natijasi, xalq yo'lining qaror topishi hamda adolatning tantansi bo'ldi. Tariximizning qayta tiklanishi, ulug' ajdodlarimizning nomlarini oqlanishi, muzeylarda tariximizga doir ko'plab ashyolarni shu yurt tarixi haqida so'zlovchi moddiy-madaniymerosimiz haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: o'zbek xalqi, Muzey, tarixiy xotira, urf-odat va an'analari.

Kirish. Dunyodagi barcha xalqlar kabi o'zbek xalqi ham juda qadim davrlardan buyon xalq ruhiyati, turmush sharoitlarini o'zida aks ettiruvchi amaliy san'at asarlarini yaratib kelgan. Tabiiyki, moddiy madaniyat mahsuli bo'lgan xalq amaliy san'at asarlari ijtimoiy hayotning bir bosqichidan ikkinchisiga meros bo'lib o'tib, avlodlarning beqiyos madaniy boyligiga aylanib boraveradi. Muzeyda istiqolol yillarida ma'naviy qadriyatlarimizni tiklash bo'yicha olib borilgan katta va muhim ishlar alohida ekspozitsiyalarda aks etgan. Bu ekspozitsiyalarning joylashishi va ularni ko'z qorachig'iday saqlashda qanday texnologiyalardan foydalanilayotgani juda muhimdir⁶⁶. Darhaqiqat, respublikamizda 7 mingdan ko'proq yodgorlik, shu jumladan, 2500 me'moriy obida, 2700 dan ziyod arxeologiya yodgorligi, 1800 dan ko'proq monumental san'at asari davlat muhofazasiga olingan. Hozirgi vaqtda O'zbekistonning barcha mintaqalarida, hatto olis tumanlarida ayrim yodgorliklarni nurashdan saqlash va ta'mirlashdan ilmiy tadqiqot ishlari asosida butun-butun me'moriy majmualarni va ko'hna shaharlarning tarixiy markazlarini qayta tiklashga o'tildi. Muzey — madaniy-tarixiy, tabiiy-ilmiy qadriyatlarni yig'uvchi va ular haqidagi ma'lumotlarni muzey ashyolari vositasida, targ'ib qiluvchi ijtimoiy institutdir⁶⁷. Muzeylarni boshqa institutlardan farqlantirib turuvchi xujjatlar xususiyatlari bor. Masalan, arxiv kabi ma'lum davrga tegishli hujjatlar bilan shug'ullanish, kutubxonalar kabi ma'lum informatsiyalarni yetkazib berish bu institut zimmasiga kirmaydi. Uning zimmasiga saqlash, tadqiqotchilik, o'quv — tarbiyaviy masalalar kirishi bilan birga qisqa vaqt ichida uzluksiz tarixni yoritib bera olishdek mas'uliyatli vazifa yuklangan. Shuningdek madaniy xordiq chiqarish muassasasi bo'lish masalasi ham uni boshqa institutlardan farqlantirib turadi.

⁶⁶ Bekmurodov M. Rashidova M. Muzeyshunoslik – T.: Voris Ali, 2007. –B.59.

⁶⁷ Davlatov.B. Ibragimov O. Muzeyshunoslik atamalarining izoxli lug'ati. – T.: 2005. –B.118

Demak, muzey ijtimoiy talab — ehtiyojni qondirishga, tarixiy xotirani hujjat - ma'lumotlari asosida jonlantirishga, kishilarga estetik zavq bag'ishlashga xizmat qiladi.

Muzey ashyolarini yig'ish, ularni ilmiy asosda hisobga olish, saqlash, ta'mirlash muzeyshunoslikning o'ziga xos ilmiy uslublari asosida tadqiq etish, ilmiy, o'quv - tarbiyaviy masalalar muzeyning maxsus belgilaridir.

Muzeylar tomonidan ma'lumotlar berib borilishi o'zaro aloqadorlikning o'ziga xos ko'rinishidir. Uning farqlantiruvchi o'ziga xosligi bu — ekspozitsiya va ko'rgazma sifatida faoliyat olib borishdir.

Muzeylarni rivojlantirish, ularning ijtimoiy funksiyalari, ichki strukturasi, boshqa fanlar, madaniyat, o'quv, tarbiyaviy, tashviqot sohalari bilan aloqadorligi o'ziga xos ilmiy analizni talab etadi.

Muzey – bu madaniy-tarixiy, tabiiy-ilmiy qadriyatlarni aniqlash, muzey predmetlari vositasida axborotni to'plash va tarqatish uchun mo'ljallangan tarixiy belgilangan, ko'pqirrali ijtimoiy axborot muassasadir⁶⁸. Qariyb yigirma ikki yillik davr mobaynida respublikamizda muzeylar faoliyati yaxshilandi va hozirgi kunlarda takomillashtirilmoqda. Shu o'rinda muzey ishi haqida ham to'xtalib o'tsak. Muzey jamiyatning real dunyoning predmetlarini tarixiy xotira, ijtimoiy axborotning xujjatli vositalari, estetik predmetlar shaklida saqlash ehtiyojini qondiruvchi maxsus muassasa hisoblandi. Muzeyning asosiy belgisi – ilmiy asosda tashkil etilgan va hisobga olish lozim bo'lgan muzey predmetlarini to'plash, saqlash, konservatsiyalash, muzeyshunoslik va sohaviy fanlarning ilmiy metodlari bazasida tadqiq qilish va ilmiy, ta'limiytarbiyaviy maqsadlarda foydalanishlardan iborat. Umumlashgan formada muzeyning zamonaviy tushunchasini quyidagicha ta'riflash mumkin.

Xulosa: Mustaqillik sharoitida jamiyatdagi yangi o'zgarishlarni amalga oshirish jarayonida, jamiyat a'zolarini, demokratik tafakkur va milliy g'oya ruhida tarbiyalash vazifalarini bajarishda biz yuqorida ko'rib chiqdik, muzeylarning ahamiyati ortib bormoqda. Albatta har qaysi xalq yoki millatning ma'naviyatini uning tarixi o'ziga xos urf-odat va an'analari, hayotiy qadriyatlardan ayri holda tasavvur etib bo'lmaydi. O'zbekiston Respublikasidagi muzeylar va tarixiy me'moriy yodgorliklar millatning madaniy uyg'onishi, milliy g'oyani targ'ib etish, xalq ongida milliy g'urur va qadriyatlarni kuchaytirishda, mustaqillik g'oyalariga sodiqlik hissiyotini, demokratiya va taraqqiyotga ishonchni mustahkamlashda muxim rol o'ynaydi.

Adabiyotlar

1. Bekmurodov M. Rashidova M. *Muzeyshunoslik* – T.: Voris Ali, 2007.
2. Davlatov.B. Ibragimov O. *Muzeyshunoslik atamalarining izoxli lug'ati*. – T.: 2005.
3. O 'ljayeva Sh. *Muzeyshunoslik (o`quv qo`llanma)*. – T.: 2002.

⁶⁸ Davlatov.B. Ibragimov O. *Muzeyshunoslik atamalarining izoxli lug'ati*. – T.: 2005. –B.117

